BOEKENPOST
VOOR LEZERS EN LEESCLUBS!

Leesclubtips

Klara en de zon
Kazuo Ishiguro
Atlas Contact
352 pagina's / € 17,50
Vertaling: Peter Bergsma

Over het boek
Klara, de ik-verteller in deze roman, is geen mens van vlees en bloed maar een 'kunstmatige vriend', de benaming voor geavanceerde robots die in winkels verkocht worden als gezelschap voor kinderen en jongeren. Klara wordt gekocht door de moeder van het meisje Josie. Geleidelijk wordt duidelijk dat deze Josie ziek is. Klara, geprogrammeerd om dienstbaar te zijn, doet haar uiterste best om Josie te redden.
Ishiguro roept een toekomstige wereld op waarin kunstmatige intelligentie voor veel verandering heeft gezorgd. Maar die wereld blijft raadselachtig, ook al omdat verteller Klara wel gaandeweg leert, maar toch zaken verkeerd interpreteert.

Over de auteur
Kazuo Ishiguro werd op 8 november 1954 in Nagasaki geboren. Als jongetje van vijf kwam hij echter al met zijn ouders naar Engeland. Hij studeerde *creative writing* aan de universiteit van East Anglia. Met Ian McEwan, die daar ook studeerde, behoorde hij tot de meest getalenteerde leerlingen.
In een vraaggesprek dat in 1987 in de *Haagse Post* werd gepubliceerd, zei Ishiguro dat hij met name geboeid wordt door 'de vergankelijkheid van idealen'. In zijn romans blikt meestal een ik-verteller terug op een leven waarin gedragingen en keuzes verkeerd zijn uitgepakt als gevolg van overmatig plichtsbesef of onjuiste interpretatie van omstandigheden.
Hoewel hij slechts een beperkt oeuvre op zijn naam heeft staan (inmiddels acht romans en een verhalenbundel) kreeg Ishiguro in 2017 de Nobelprijs voor Literatuur toegekend. De jury noemde hem 'een schrijver die, in romans met grote emotionele kracht, de afgrond heeft blootgelegd onder ons illusoire gevoel van verbintenis met de wereld'.
Op 9 maart 2027 verschijnt een nieuwe roman van Ishiguro, de eerste sinds *Klara en de zon*. Die draagt de titel *Miss Lambert Steps Aboard Danger*.

Uitgebreide webpagina over Kazuo Ishiguro met veel links naar video's en podcasts.
https://www.faber.co.uk/author/kazuo-ishiguro/

Meer over leven en werk van Kazuo Ishiguro in het auteursportret aan het eind van deze tekst (p. 4-6).

Discussietips

1. Je komt als lezer niet te weten hoe ik-verteller Klara eruitziet. Welk beeld heb jij je gevormd?

2. Wat is de reden of zijn de redenen dat kinderen/jongeren in de wereld die deze roman beschrijft een kunstmatige vriend (KV) hebben?

3. Hoe 'duurzaam' is de relatie tussen mensen en KV's in de roman, naarmate mensen ouder worden?

4. In de romans van Ishiguro zijn meestal ik-vertellers aan het woord die vanuit een te groot gevoel van verantwoordelijkheid zaken niet goed inschatten en (daardoor) verkeerde keuzes maken. In hoeverre past Klara in die lijn? Hoe heb je haar 'vertelstem' ervaren?

5. 'Ik geloof dat ik veel gevoelens heb', zegt Klara. 'Hoe meer ik observeer, des te meer gevoelens er voor me beschikbaar komen.' Klara wil het menselijk gedrag leren begrijpen. In hoeverre lukt dat en ontwikkelt ze empathie?

6. Hoe zou je de betekenis die Klara toekent aan de zon typeren?

7. Ishiguro beschrijft de toekomstige wereld enerzijds gedetailleerd, maar benoemt ook zaken zonder die uit te leggen. Welke betekenis heb jij bijvoorbeeld gegeven aan het 'opgetild' zijn van kinderen in deze maatschappij?

8. Hoe heb je de wereld die Ishiguro schetst ervaren? En in hoeverre vind je het beeld geloofwaardig, bijvoorbeeld waar het gaat om de invloed en mogelijkheden van kunstmatige intelligentie?

9. Misschien wel de belangrijkste vraag die de roman opwerpt: wat maakt een mens tot mens? Zal uiteindelijk wat nu nog uniek is, 'nagemaakt' kunnen worden? In hoeverre lees je een antwoord op die vraag in de roman? Wat denk jij?

10. Welk beeld heb je gekregen van (het ontstaan van) de ziekte van Josie?

11. Josie en haar buurjongen/vriend Rick communiceren veel via tekeningen. Welke betekenis ken je hieraan toe? Hoe zie je hun relatie? Wat vind je van de terugblik daarop van Rick in zijn laatste gesprek met Klara?

12. In hoeverre is er sprake van onbaatzuchtige liefde van ouders voor hun kinderen als je kijkt naar het handelen van de moeder van Josie en die van Rick? Is er een verschil tussen hen?

13. Hoe ontwikkelt zich de relatie tussen Klara en de moeder van Josie?

14. Op de laatste pagina's ontmoet Klara de cheffin uit de winkel nog een keer. Wat vind je van Klara's terugblik op haar periode bij Josie in dat gesprek? Slaagt Ishiguro er voor jou in om je te laten meeleven met het uiteindelijke lot van Klara? Waarom wel of niet?

15. Heb je de roman gelezen als een verhaal over de mogelijkheden en gevaren van wetenschappelijke ontwikkelingen of is dit voor jou vooral een boek over meer emotionele zaken als eenzaamheid, vriendschap en liefde?

Achtergronden
Onderstreepte tekst is aanklikbaar en opent de betreffende website in een browser. Wie dit document heeft uitgeprint vindt bij ieder item ook de volledige url zodat deze ingetikt kan worden.

Video
1. Kazuo Ishiguro vertelt over het ontstaan van zijn roman op het YouTube-kanaal van de Waterstone boekhandels, 3-3-2021 (circa 8 minuten).
https://www.youtube.com/watch?v=6GJ7mrqo9nQ

2. Gesprek met Ishiguro over de roman en het onderwerp kunstmatige intelligentie op het YouTube-kanaal van Channel 4, 5-3-2021 (circa 36 minuten).
https://www.youtube.com/watch?v=cZIUW55IL_M

3. Ishiguro in gesprek met schrijfster Kate Mosse ter gelegenheid van World Book Night op het YouTube-kanaal van The British Library, 26-4-2021 (circa 70 minuten).
https://www.youtube.com/watch?v=AfAztKEAj9o

4. Registratie van de officiële Nobelprijslezing van Kazuo Ishiguro uit 2017 op het YouTube-kanaal van de Nobel Prize, 7-12-2017 (circa 49 minuten).
https://www.youtube.com/watch?v=ZW_5Y6ekUEw

5. Bekijk op YouTube de trailer van de verfilming van *Klara en de zon*, vanaf eind oktober 2026 te zien in onze bioscopen (circa 2 minuut 30).
https://www.youtube.com/watch?v=94zpYO46rSA

Recensies
1. Vrij toegankelijke Nederlandstalige recensies van *Klara en de zon* op Tzum (23-01-2022) en Literair Nederland (11-11-2021).
https://www.tzum.info/2022/01/recensie-kazuo-ishiguro-klara-en-de-zon/
https://www.literairnederland.nl/recensie-kazuo-ishiguro-klara-en-de-zon/

Via de website van de Vlaamse bibliotheken zijn ook de recensies uit *De Standaard*, *de Volkskrant*, *Humo* en *Trouw* beschikbaar.
https://bibliotheek.be/catalogus/kazuo-ishiguro/klara-en-de-zon-roman/boek/library-marc-vlacc_10495432?q=Klara%20en%20de%20zon%20%3A%20roman

2. Lezersrecensies op Hebban van de Nederlandse vertaling en van de oorspronkelijke uitgave.
https://www.hebban.nl/boek/klara-en-de-zon-kazuo-ishiguro#reviews
https://www.hebban.nl/recensie/nico-van-der-sijde-over-klara-and-the-sun

Overige bronnen
1. Vertaler Peter Bergsma over het vertalen van *Klara and the Sun* op de site van boekhandel AthenaeumScheltema (2-3-2021).
https://athenaeumscheltema.nl/vertalers/2021/over-het-vertalen-van-klara-and-the-sun-van-kazuo-ishiguro/

2. Verslag van de bespreking van de roman in de leesclub van HalloHeuvelland.
https://halloheuvelland.nl/pagina/de-leesclub/menu/ishiuroklara-en-de-zon

BOEKENPOST
VOOR LEZERS EN LEESCLUBS!

AUTEURSPORTRET KAZUO ISHIGURO

Kazuo Ishiguro werd op 8 november 1954 in Nagasaki geboren. Als jongetje van vijf kwam hij echter al met zijn ouders naar Engeland. In zijn hippiejaren trok hij kris-kras door Amerika, vervolgens studeerde hij literatuur en filosofie en werkte enige tijd in de hulpverlening aan daklozen. In het schrijven van songteksten 'à la Leonard Cohen' vond hij rond zijn 25ste geen voldoening meer. Hij studeerde vervolgens 'creative writing' aan de universiteit van East Anglia, waar onder anderen Malcolm Bradbury en Angela Carter lesgaven. Met Ian McEwan die daar ook studeerde, behoorde hij tot de meest getalenteerde leerlingen.

In een vraaggesprek dat in 1987 in de *Haagse Post* werd gepubliceerd, zei Ishiguro dat hij met name geboeid werd door 'de vergankelijkheid van idealen'. In zijn romans blikt dan ook meestal de hoofdpersoon terug op een leven waarin gedragingen en keuzes die goed leken, later discutabel bleken te zijn. Zo kijkt in zijn debuut *A Pale View of Hills* (1982, in vertaling *Versluierde heuvels*) een in Engeland wonende Japanse vrouw terug op gebeurtenissen net na de oorlog in Japan en op het leven met haar dochters van wie de oudste in Engeland zelfmoord pleegde. Schuldgevoel omtrent dit feit, leidt ertoe dat ze haar herinneringen kleurt, onbewust haar leven versluiert.

Toen hij na *A Pale View of Hills* zijn tweede roman eveneens in het Japan van net na de oorlog situeerde, werd Ishiguro een typisch Japanse schrijver genoemd. Zelf liet hij geen gelegenheid voorbijgaan om te stellen dat het in zijn boeken gaat om universele thema's. Die tweede roman, met de prachtige titel *An Artist of the Floating World* (in het Nederlands *Een kunstenaar van het vlietende leven*), verscheen in 1986 en werd bekroond met de Whitbread Book of the Year Award. Een oudere Japanse kunstschilder wordt in deze roman door de jongere generatie na de Tweede Wereldoorlog geconfronteerd met het feit dat hij zich voor en tijdens de oorlog leende voor propagandadoeleinden.

Verkeerde keuzes in oorlogstijd maakt – onbewust – ook de butler Stevens, de hoofdpersoon in Ishiguro's derde roman, die niet Engelser had kunnen zijn: *The Remains of the Day* (1988, in vertaling *De rest van de dag*). In 1956 kijkt de butler terug op zijn dienende leven en met name op de periode net voor de Tweede Wereldoorlog toen hij in dienst was van Lord Darlington. Uit naïef idealisme verviel deze in de jaren dertig tot collaboratie met de Duitsers. Door zijn ver doorgevoerde loyaliteit en strikte taakopvatting heeft Stevens zijn eigen leven vergooid. Van een relatie met huishoudster Miss Kenton is niets gekomen. Beiden vermeden iets van gevoelens te tonen, de verborgen passie in hun formele gesprekken ten spijt. De prachtig geschreven roman werd bekroond met de belangrijke Engelse Booker Prize en kreeg extra bekendheid door de uitstekende verfilming.

Na dit grote succes duurde het zeven jaar voor Ishiguro weer een roman publiceerde. *The Unconsoled* (1995), in vertaling *De troostelozen*, is een zeer dikke roman waar de lezer moeilijk vat op krijgt. De wereldberoemde musicus Ryder komt aan in een stad in Midden-Europa en raakt daar verzeild in een soort schemerwereld waarin mensen die hij nooit gezien heeft alles van hem weten en van hem verwachten, afspraken voortdurend mislopen en mensen verdwalen. Het is een benauwende, Kafka-achtige wereld die Ishiguro in deze roman oproept die veel critici te machtig was.

Vijf jaar later volgde *When We Were Orphans* (*Toen wij wezen waren*), dat werd genomineerd voor de Booker Prize. Hierin kijkt de ik-figuur Christopher Banks terug op zijn jeugd in Shanghai, zijn vertrek naar Engeland toen zijn ouders kort na elkaar spoorloos verdwenen, zijn loopbaan als beroemd detective in de jaren twintig en dertig en zijn inspanningen om twintig jaar na dato in het door de strijd tegen de Japanners verwoeste Shanghai zijn ouders terug te vinden. Voor Banks geldt echter hetzelfde als voor eerdere hoofdpersonen in Ishiguro's werk: hij is een onbetrouwbare verteller die uit overmatig plichtsbesef zijn maatschappelijk belang overschat en de gebeurtenissen van zijn tijd, als de wereld in brand staat, onjuist taxeert. De apocalyptische beschrijving van Shanghai als een soort labyrint, in een mengeling van herinneringen en droombeelden, herinnert aan de Midden-Europese stad in *The Unconsoled*, maar *When We Were Orphans* is een stuk toegankelijker. Voor Ishiguro kenmerkende thema's als plichtsbesef, gemiste kansen, desillusie, ontheemdheid en verraad komen opnieuw aan de orde in een roman die, zoals ook Ishiguro's voorgaande boeken, ondanks alle raadselachtigheid buitengewoon zorgvuldig en glashelder geschreven is.

Opnieuw duurde het vijf jaar voor Ishiguro met een nieuwe roman kwam. In 2005 verscheen *Never Let Me Go* (*Laat me nooit alleen*), waarin wederom de hoofdpersoon en verteller terugkijkt en herinneringen ophaalt. Die hoofdpersoon is de 31-jarige Kathy H. Zij vertelt over haar schooljaren op het instituut Hailsham en verdere opleiding in de zogenoemde 'Cottages', en over twee grote vriendschappen in haar leven: met Ruth en Tommy. Heel geleidelijk wordt de lezer duidelijk dat hij niet met echte mensen te maken heeft. Het is een bizarre, sciencefictionachtige fantasie die Ishiguro in deze roman uitwerkt, maar dat laat onverlet dat vertrouwde thema's opnieuw centraal staan: verloren idealen, gemiste kansen en weemoedigheid over het verglijden van de tijd.

Met *Nocturnes, Five Stories of Music and Nightfall* (*Nocturnes : vijf verhalen over muziek en het vallen van de avond*) publiceerde Ishiguro in 2009 voor het eerst een verhalenbundel. Wel een bundel met voor de auteur vijf duidelijk samenhangende verhalen, waarin steeds een ik-verteller optreedt die ofwel musicus is zonder grote carrière ofwel muziekliefhebber. Deze ik-personen spelen in alle verhalen ook een (bij)rol in een liefdesrelatie van twee andere personages. De melancholie die al uit de titel spreekt, typeert de verhalen. En zoals vaker bij Ishiguro kan ook getwijfeld worden aan het waarnemings- en beoordelingsvermogen van de vertellers.

Begin 2015 liet Ishiguro opnieuw van zich horen met de roman *Buried Giant* (*Vergeten reus*). Een boek dat in veel opzichten nogal afwijkt van zijn voorgaande werk. Zo speelt het bijvoorbeeld in de vroege Middeleeuwen, een tijd dat de Britse en Saksische bewoners van wat nu Groot-Brittannië is, op gespannen voet naast elkaar leven, en komen er trollen, draken en kobolden in voor. Maar in het verhaal over een ouder echtpaar dat op reis gaat om hun zoon te bezoeken, blijkt opnieuw veel onder het oppervlak schuil te gaan. De mist die letterlijk over het verhaal hangt, blijkt de oorzaak te zijn voor het verlies van herinneringen. En daarmee is de lezer weer op vertrouwd Ishiguro-terrein.

Op 5 oktober 2017 kreeg Ishiguro de Nobelprijs voor Literatuur toegekend. De jury noemde hem 'een schrijver die, in romans met grote emotionele kracht, de afgrond heeft blootgelegd onder ons illusoire gevoel van verbintenis met de wereld´. De Nobelprijslezing die Ishiguro hield, enkele dagen voor de prijsuitreiking in Stockholm, verscheen in boekvorm onder de titel *My Twentieth Century Evening and Other Small Breakthroughs*. Voor zijn verdiensten voor de literatuur werd Ishiguro in Groot-Brittannië in 2018 benoemd tot ridder in de Order of the British Empire.

Op 2 maart 2021 verscheen zijn eerste roman na de Nobelprijs, getiteld *Klara and the Sun*, de Nederlandse vertaling verscheen gelijktijdig (*Klara en de zon*). De titelfiguur Klara, tevens de ik-verteller in de roman, is geen mens van vlees en bloed maar een 'kunstmatige vriend': een zeer geavanceerde robot die in winkels verkocht worden als gezelschap voor met name kinderen en jongeren. Klara wordt gekocht door de moeder van het meisje Josie. Geleidelijk wordt duidelijk dat

deze Josie ziek is en dat haar moeder Klara misschien eerder heeft gekocht voor zichzelf dan voor haar dochter. Opnieuw schetst Ishiguro een wereld in een nabije toekomst waar kunstmatige intelligentie voor veel verandering heeft gezorgd. Maar ondanks de gedetailleerde beschrijvingen van die wereld blijft deze raadselachtig, ook al omdat verteller Klara niet alles begrijpt en wel gaandeweg leert, maar toch uiteindelijk dingen verkeerd interpreteert. Ook in deze toekomstroman gaat het echter vooral weer om thema's als vriendschap, eenzaamheid, plichtsbesef en gemiste kansen en werkt Ishiguro toe naar een ontroerend slot, waarin je als lezer te doen krijgt met de kunstmatige Klara.

In een van de interviews rond het verschijnen van *Klara and the Sun* vertelde Ishiguro dat hij wat anders is gaan aankijken tegen zijn opvatting (ook verwoord in zijn Nobelprijsrede) dat het overdragen van gevoelens de essentie is van zijn schrijverschap. Aanleiding daarvoor vormden met name de gebeurtenissen in de Verenigde Staten rond de figuur van Donald Trump, die erin slaagde een groot deel van het land mee te krijgen in de bewering dat de verkiezingen van 2020 (die hij verloor) 'gestolen waren'. In *de Volkskrant* (5 maart 2021) zei Ishiguro: 'Veel mensen zijn kennelijk van mening dat het ontbreken van bewijs er niet toe doet, omdat zij het *gevoel* hebben dat Trump de verkiezingen heeft gewonnen. De nieuwe definitie van de waarheid ligt kennelijk in wat je voelt. Ik heb altijd gezegd dat wat echt belangrijk is aan verhalen, romans en films het overdragen en delen van gevoelens is. Via kunst delen we niet alleen feiten, gedachten en ideeën, we delen ook onze emotionele beleving van de werkelijkheid. Daarom hebben we niet alleen non-fictie nodig, maar ook romans. Door de gebeurtenissen van het afgelopen jaar ben ik me nogal ongemakkelijk gaan voelen over die uitspraak. Want misschien heeft wat ik mijn hele leven heb gedaan wel bijgedragen aan de situatie waarin wat je voelt het enige is wat ertoe doet. Ik geloof nog steeds dat het waardevol is om gevoelens over te brengen, maar ik vind het moeilijker geworden om het bestaan van literatuur op die manier te rechtvaardigen.'

In maart 2024 verscheen onder de titel *The Summer We Crossed Europe in the Rain* een uitgave met de zestien songteksten die Ishiguro ooit schreef voor zangeres Stacey Kent, die op muziek gezet werden door haar partner Jim Tomlinson. Eind 2024 kreeg Ishiguro vanwege zijn verdiensten voor de literatuur opnieuw een koninklijke onderscheiding. Hij werd benoemd tot member of the Order of the Companions of Honour, een titel die slechts aan 65 mensen wordt toegekend.
In 2025 werd Ishiguro's debuutroman *A Pale View of Hills* verfilmd door de Japanse regisseur Kei Ishikawa en in het najaar van 2026 werd de verfilming van de roman *Klara and the Sun* uitgebracht. Een nieuwe roman volgt in maart 2027, onder de titel *Miss Lambert Steps Aboard Danger*.

Samenstelling: Frank Hockx